

El sentit de 'saltar i ballar', 'pegar bots', es troba a tocar del de 'tussar': el marrà que *tussa* es llança pegant un bot. Aquí ja no podem més que constatar la identitat fonètica amb el gc. i llgd. *tumã*, ni podem regatejar la grandíssima afinitat semàntica. Per tant són vanes l'etimologia pre-romana i la germànica. Així hem resolt aquí aquest espinós problema d'etimologia gascona, que podré exposar, ja més resumit, en el *D. Ar.-Gc.* que estic redactant.

En definitiva també per la banda d'aquesta variant francesa *TUMA*- hi ha enllaç indestriable amb el mot francès per a 'caure' *tomber*. Aquesta noció es troba també expressada per *tumer*: *tex cuide salir, qui tume*, en *Jehan et Blonde* 428, és 'caure' (Welck, *Cadere*, p. 39; Sch.-Gora, *ASNSL CXLV*, 319-20), cf. la mateixa dita, expressada per *tex cuide haut monter qui tumbe*, en el *Dit de Rigolet*; Sch.-Gora cita una *Pastourelle* p. p. Bartsch, on *tumer* tant es pot entendre 'caure' com 'pegar un bot'.

Acabarem fer constar que avui *tumer* (amb *ü*) és la forma del mot *tomber* en parlars de Champagne segons la monografia de Goffart sobre el Mouzonnais; i aquest cita, amb aquest sentit, «ne pouoit *tumeir* ne afondreir» en el *Menestrel de Reims*; «dieux *tumés* et renversés les piez dessus» en el *Mistere de la Passion*, i d'altres exs. no menys clars en Jean d'Outremeuse i en la *Costume de Namur* (*Rev. de Champagne et de Brie*, 1878, 709). En sentit semblant i amb alguna prova anàloga, s'expressa Spitzer, *RFE XIII*, 123.

Spitzer, però (ib., pp. 121-6), i M-Lübke (*REW* 8975) es deixaren dur per les formes *tomar* i *tumer*, una confusió del nostre mot expressiu, d'origens afectius i pintorescos, amb el mot designatiu *TOMAR* (*DCEC/DECH*) del castellà i el portuguès: mot fonamental, sempre seriós, i cabdal dintre d'aquests dos idiomes, de significat tan diferent com és 'pendre', 'agafar'.

En el meu estudi del diccionari castellà, després d'un llarg i documentat examen vaig arribar, però, a la conclusió que calia separar-los del tot. Molt més ferma és l'etimologia de Jud, ja plantejada per Rajna, ll. *AUTUMARE* 'afirmar', 'proclamar el dret que un té a un objecte', d'on el significat de 'apoderar-se'n', 'pendre'l', amb què apareix en massa en els textos jurídics del portuguès i el castellà antics el mot *tomar*; hi ha sòlides raons que justifiquen la formació d'una variant **TUMARE* extreta d'*AUTUMARE* (com *ferre/auferre*, *fugere/auferere*). No hi hem de tornar ací perquè això ja s'estudià llavors a fons i no s'han presentat fets ni raons noves.

Allò que més va conduir a la confusió de Spitzer i M-Lübke fou la mala comprensió del mot *tomar* del cat. central per a 'copsar, agafar al vol un objecte que ens cau a la vora o ens tiren'. Per un malentès cregueren ells que el barceloní *tomar* vol dir 'estirar, estendre les mans per agafar qualsevol objecte'. En realitat, però, aquest mot no sols té aquell significat diferent, sinó que és de data moderna i d'extensió limitada en la nostra llengua, ço que ja el descarta per a l'explicació del de les dues llengües veïnes, documentat en

massa com a tal, en portuguès des de 1200, en castellà des de 1074, i llavors sobretot en seriosos i solemnes textos legals. Sí que ens cal, doncs, rependre ací i ampliar l'aspecte català de la qüestió, que conduí a un error referent a un problema hispànic de dimensió cabdal.

El barceloní *tomar* o *entomar* 'copsar' en realitat no té gaire relació etimològica amb *tombar* (i ni tan sols amb *tomar* 'caure'), no gaire més que amb el cast.-port. *tomar*, amb el qual no en té gens. Vet aquí, en efecte com sona aquest mot nostre en el S. XIV: «e diu que llavors lo ca llevà-s en alt e *pomà* la gallina», Eiximeñis, *Terç* (*NCL* VI, 1547). *Tomar*, en aquest sentit, a penes s'usa més que a la rodalia de Bna., al Penedès, i alguns punts de Bages o baix Cardener (*BDLC VIII*, 205, 233-4, 246). I apareix inicialment en els primers escriptors populars del segle passat: «No erà axí quan festejaves, / que una volta vas estar / dues hores *tomant* l'aigua, / només per veure'm a mi...», Robrenyo (*Sarau d. l. Patucada*, Bàrcino, 23).

És cert que avui aquí *tomar* ha esdevingut mot d'ús general, que nobles talents literaris no han pas desdenyat: «de punta de demat / les monges del monestir, / que dies ha l'havien soterrada, / varen trobar la morta fora el sot, / que *tomava* la rosada», Maragall (*Comte Arnau* X, v. 1-5). «L'agutzil fa fer una pila de postures al cavall, devant del palco, y tot volguent *tomar* la clau, al acte que l'hi tiren allarga 'l bras, y s'aparta», Em Vilanova (*O. C.* II, 52). Però àdhuc allà és tant o més freqüent la variant *entomar*, i fora d'aquest valor no hi ha més que *tomar-se* que diuen alguns (Penedès etc.) en el sentit de 'quedar penjat un objecte que cau' (p. ex. una pilota en una teulada), que al capdavall és el mateix.

Altrament, *entomar* arriba fins a alguns punts de més al Sud: exs. d'*antomà* a les Borges Blanques (*BDLC IX*, 128), maestr. «*entomar*: rebre ab les mans lo que un atre llança per l'aire» (*Seidía*, 28); entorn de l'Ebre vaig sentir *entomar-se* per 'quedar penjat' a Móra i a Caseres, *enxumar-se* a Capçanes («en aquell teix hi va caure una roca, que es va espenar, i 's va *ayçumà* allí»), on deu haver-hi contaminació de *enxampar*.

Però la forma amb *-p-* continua essent encara la més estesa. El *DAG* la dóna per a Val. i Alacant. Ja en *CRos* (1764): «*empomar*: aparar: recibir o coger alguna cosa, acudiendo com ambas manos a recibirla, en la capa, sayo, falda etc., la que se tira de lejos o se echa de lo alto; en echándole a uno una cosa, diziéndole que apare, se le previene para que esté dispuesto a recibirla en alto; y en val., aunque sea al aparar la cosa que se echa con la mano u manos, se dize, al despedirla: *empoma això*: aparta esso» (p. 277-8); d'on passa «*empomar*: aparar» a Sanelo (f° 149), Lamarca, Escrig, J. G. M. («*El Camí*», 14-IV-1934).

És forma que comença ja a Tortosa: «*ampomà*: entomar», «*empomar*: engrapar, tomar, recollir al vol» (*BDC III*, 83, 94). «*Empomar*: rebre alg. c. per l'aire ab les palmes de les mans» que GaGirona dóna com a propi del B-Maestrat, Tort., Val. i més enllà, afegint